

CHÙA PHẬT GIÁO NAM TÔNG TRONG ĐỜI SỐNG NGƯỜI KHMER AN GIANG

Đồng bào Khmer An Giang nói riêng, Nam Bộ nói chung, theo Phật giáo Nam Tông. Người Khmer An Giang tự sinh ở vùng đất này từ rất lâu đời. Do điều kiện tự nhiên ưu đãi cộng với nhiều chính sách hỗ trợ của Đảng, Nhà nước, hiện nay người Khmer An Giang có đời sống khá ổn định, nhu cầu văn hóa tinh thần được nâng cao.

Chùa Tà Miệt (Lương Phi, Tri Tôn, An Giang)- một kiến trúc nghệ thuật đặc sắc.

Hiện nay, toàn tỉnh An Giang có khoảng 65 ngôi chùa Khmer, nhiều nhất ở hai huyện Tịnh Biên và Tri Tôn (60 chùa). Hầu hết các chùa lâu đời, giá trị kiến trúc, nghệ thuật điêu khắc cao.

Do ảnh hưởng của ba dòng văn hóa, tín ngưỡng (văn hóa dân gian, Bà la môn giáo, Phật giáo) nên kiến trúc nghệ thuật chùa Khmer ở An Giang nói riêng, Nam Bộ nói chung là những công trình kiến trúc độc đáo. Có thể thấy, ngôi chùa là nơi tập trung các thể thức nghệ thuật tạo hình, hài hòa giữa kiến trúc và điêu khắc từ hình thức

trang trí bên trong đến bày biện bên ngoài. Nhiều ngôi chùa Khmer ở An Giang được trùng tu, xây dựng lại nhiều lần nhưng vẫn giữ được kiến trúc cổ.

Phần lớn các cổng chùa được xây dựng theo hình thức ngọn tháp. Tùy theo giai đoạn, nhu cầu của phật tử, có chùa xây một, ba hoặc năm ngọn. Hai bên cổng thường có hai vị thần bảo hộ, tượng sư tử, hoặc đầu thần rắn Naga uốn lượn trên tường rào, đầu ngẩng lên trời với ý nghĩa nhằm bảo vệ những báu vật bên trong chùa. Cổng chùa có ba ngôi tháp tượng trưng cho Phật, Pháp, Tăng (Tam Bảo), tháp giữa thường cách điệu rất chi tiết, màu sắc sặc sỡ, tượng trưng cho đức Phật. Cổng chùa xây dựng theo quy cách năm ngôi tháp hình búp sen, phần dưới cách trang trí gần giống như nhau, nhưng phía trên năm ngôi tháp thì có một ngôi cao nhất, nhiều họa tiết hoa văn - năm ngọn tháp minh họa cho năm vị Phật, đỉnh cao nhất là cõi Niết Bàn.

Một số cổng, tường chùa được sơn son, thếp vàng lộng lẫy, mỗi một trụ tường, vách tường rào được khắc họa hình sư tử, tượng Phật, búp sen... Dọc theo sóng trên tường rào chạm khắc hình thần rắn Naga uốn lượn (đầu rắn nằm ở cổng chùa) rất uy nghi, tiềm ẩn một triết lý tinh túy, đó là sự hài hòa giữa thiên nhiên với con người, nhập thân giữa đời và đạo, kết chặt giữa thế giới này và thế giới khác.

Chánh điện và cổng chùa người Khmer An Giang luôn quay mặt về phía Đông, do ảnh hưởng quan niệm Phật pháp - Phật minh ngự ở phía Tây, nhìn về phía Đông để ban phúc cho chúng sinh. Đa số chùa được xây dựng theo một hình thức, quy cách nhất định: chánh điện xây dần dọc theo hướng Đông – Tây tạo thành một chính thể trung tâm của

ngôi chùa. Chiều dài ngôi chùa gấp hai lần khoảng rộng, chiều cao tương ứng với chiều dài. Ngôi chính điện có bốn cửa chính theo hai hướng Đông – Tây, với bảy – chín cửa sổ theo hai hướng Nam - Bắc, xung quanh tứ phương là một dãy hành lang rộng, thoáng.

Kết cấu chính điện ở chùa thường sử dụng bằng các loại gỗ quý và gạch ngói, đá tảng nhỏ. Hai hàng cột cái to, cao hai bên làm bệ đỡ giữa hai thân, góc. Tất cả sức nặng của ngôi chùa dồn về hàng cột và áp vào các đầu cột được đặt trên xà ngang nối giữa hai đầu cột cái, tạo thành bộ mái ở giữa chánh điện. Từ các cột cái, kèo và xà vách nối liền với tường xây bao quanh tạo lớp mái thứ hai và thứ ba thông ra hiên, hình thành thêm một chái che bên dãy hành lang. Nhìn từ bên ngoài vào, chính điện chùa Khmer là một bộ kiến trúc với ba lớp mái, dưới các góc mái được chạm lộng thần hình rắn Naga uốn lượn quấn quanh, hoặc hình nữ thần.

Chủ đề trang trí bên trong nội điện hay Sala ở các chùa Khmer An Giang vô cùng tinh xảo, mang đậm ảnh hưởng triết lý Phật giáo, Bà la môn giáo, tín ngưỡng dân gian. Những hình ảnh chạm, khắc, tiểu tiết hoa văn thường là những nội dung kể về cuộc đời tu đạo của Đức Phật, theo trình tự: cảnh đản sanh của Đức Phật ở thành Katylavê, cảnh Đức Phật trong rừng Lâmtỳni dưới cây Sala, cảnh Đức Phật phát đạo dưới cội Bồ đề ở sông Nil, cảnh Phật nhập Niết Bàn; họa tiết hoa, lá, mây, nước... ca ngợi đời sống lao động sản xuất của cộng đồng người Khmer thời cổ xưa.

Chùa Khmer ở An Giang là nơi sinh hoạt văn hóa, lễ hội, tôn giáo. Người Khmer có câu "Sống vào chùa gửi thân, chết vào chùa gửi cốt", hình ảnh ngôi chùa, sư sãi gắn bó sâu sắc đến cuộc sống hàng ngày của bà con.

Người Khmer An Giang có rất nhiều lễ hội trong năm: Tết cổ truyền Chôl Chnăm Thmây, lễ Phật đản, lễ An cư Kiết hạ, lễ Chấm dứt mùa An cư Kiết hạ, lễ Ok-Om -Bok, lễ Rằm tháng Giêng âm lịch, lễ Dâng y. Mỗi lễ hội có những ý nghĩa khác nhau, nhiều nghi thức độc đáo diễn ra, và luôn lấy chùa làm trung tâm tổ chức nghi thức lễ hội. Đến ngày lễ hội, bà con Khmer quần tụ về chùa tụng Kinh niệm Phật và nghe giảng kinh, tổ chức vui chơi múa hát và trình diễn các loại hình nghệ thuật truyền thống chào mừng lễ hội. Gần đây, nhiều lễ hội của bà con Khmer An Giang, diễn hình như lễ Ok-Om -Bok và hội Đua bò đã được nâng lên cấp khu vực, tạo không khí buổi lễ thêm phần náo nhiệt.

Ngoài lễ, Tết thường niên, hàng ngày người Khmer An Giang cũng đến chùa bái Phật, dâng cơm cho sư sãi; đám cưới, gả trong gia đình đến chùa mời sư sãi, à cha đến chứng giám... Người Khmer khi chết không địa táng như các dân tộc khác mà họ đem vào chùa hỏa táng. Sau đó lấy cốt gửi vào chùa phụng thờ, ngụ ý để vong hồn người chết sớm hôm nghe kinh Phật, kề cận bên ánh hào quang của Phật sớm được siêu thoát về cõi Niết Bàn.

Ngoài chức năng sinh hoạt văn hóa, chùa còn có chức năng giáo dục. Người Khmer có tập tục con trai lớn lên phải vào chùa tu. Thứ nhất để báo hiếu cho cha, mẹ, thứ hai là học kinh Phật, hiểu biết về những điều tốt, xấu nhằm trở thành người có ích. Sau thời gian tu học, hoàn tục về lại đời thường người con trai mang theo sự hiểu biết đã học nơi chùa mà phụ giúp gia đình, đền ơn công dưỡng dục của cha mẹ, phục vụ xã hội. Vì vậy từ lâu chùa đảm đương vai trò là ngôi trường dạy nhân cách, tri thức, đạo đức cho thanh, thiếu niên đáp ứng nhu cầu đời sống xã hội và phong tục. Gần đây, chùa còn dạy kiến thức phổ thông, dạy chữ Việt - Khmer, dạy nhạc ngũ âm lưu giữ loại hình văn hóa - nghệ thuật truyền thống của dân tộc.

Vai trò của chùa đối với người Khmer rất quan trọng, bao hàm nhiều góc độ từ văn hóa truyền thống, tín ngưỡng tôn giáo, giáo dục, giá trị nghệ thuật... 65 ngôi chùa Khmer ở An Giang có thể trở thành điểm tham quan của khách du lịch trong và ngoài nước. Trong tương lai nếu được xây dựng, trùng tu - những chùa Khmer ở Tịnh Biên, Tri Tôn sẽ trở thành một hệ thống quần thể kiến trúc đẹp, lồng lẫ thu hút khách tham quan tìm hiểu văn hóa, lịch sử ở các chùa. Ngành du lịch nên xây dựng một đội ngũ thuyết minh viên du lịch am hiểu chiều sâu về văn hóa lịch sử Khmer, kết hợp với du lịch làng nghề, du lịch vùng Thất Sơn, tạo động lực khai thác hết tiềm năng du lịch của địa phương, thu hút du khách trong và ngoài tỉnh.

Liêu Ngọc Ân